

Danko Zelić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Faust Vrančić i dioba predmetā iz ostavštine Antuna Vrančića u Šibeniku 1576. i 1579. godine

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 7. 9. 2011. – Prihvaćen 28. 9. 2011.

UDK: 930.25(497.5 Šibenik)“157”

Sažetak

Uz kraće napomene o okolnostima u kojima su nastali i načinu na koji su dospjeli na sadašnje mjesto, u Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, u tekstu se prikazuje sadržaj bilježničkih isprava sastavljenih 1576. i 1579. godine u Šibeniku, u svezi s podjelom

predmeta iz ostavštine Antuna Vrančića (†1573.) između njegovih nasljednika – nećaka Fausta, Kazimira, Antuna i Frane. U prilogu se donose cjelovite transkripcije dokumenata.

Ključne riječi: arhivska građa, 16. stoljeće, Šibenik, popis imovine, Antun Vrančić, Faust Vrančić

Posvećeno uspomeni na Milivoja Zenića

Tragajući za arhivskom građom važnom za hrvatsku povijest i povijest umjetnosti, Ivan Kukuljević Sakcinski boravio je u Šibeniku dva puta. Po podacima iz njegovih iscrpnih putnih *Izvjestja*, godine 1854. upoznao se sa ostavštinom obitelji Draganić-Vrančić no nije mu pošlo za rukom doprijeti do općinskog arhiva.¹ U drugom navratu, dvije godine poslije, u tom je pogledu imao više uspjeha. Prelistavši, kako je zapisao, »preko petdeset debelih foliantah šibeničkih starih kvadernah t. j. zapisnikah obćinskih bilježnikah, počamši od g. 1379«,² Kukuljević je – osim mnoštva novih podataka o šibenskim umjetnicima 15. i 16. stoljeća – u registru isprava šibenskog bilježnika Dominika Šižgorića³ pronašao i nekoliko dokumenata u kojima se spominju Antun i Faust Vrančić, najglasovitiji pripadnici tog šibenskog patricijskog roda. Listove s dokumentima istrgnuo je iz knjige i dao ih uvezati u poseban svezak koji se danas, zajedno sa srodnom građom iz njegove ostavštine, nalazi u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.⁴

U popisu građe vlastite knjižnice, tiskanom 1867. godine, Kukuljević je svezak svrstao u skupinu građe A. (*Rukopisi u inostranih jezicima*), odjeljak br. 3 (*Povjestnica građanska, ponajviše južnih Slavena*), pod brojem 116., kao *Sibenicensia miscellanea*.⁵ Naslov sveska, ispisan na listu iza korica, glasi: »Numerus DLXXX. Documenta Sibenicensia a saec. XII usque ad saec. XVIII. Ecclesiastica et civilia nec non familiaria Familiae Verantianae (Vrančić) Difnicae (Divnić) aliarumque«. ⁶ Dokumenti o Vrančićima, uvezani na samom

početku sveska, zabilježeni su u inventaru Kukuljevićeve zbirke kao *Verantianorum Quietantie et Conventiones*.⁷

Posrijedi su bilježničke isprave nastale 1576., odnosno 1579. godine u Šibeniku u svezi s podjelom imovine Antuna Vrančića.⁸ Ostrogonski nadbiskup i kraljevski namjesnik u ugarsko-hrvatskoj državi umro je u Prešovu (u današnjoj Slovačkoj) 15. lipnja 1573. Oporukom sastavljenom 28. svibnja iste godine svojim je nasljednicima imenovao Kazimira i Fausta, sinove brata Mihovila, te Antuna i Franu, sinove brata Petra.⁹ Mihovilovim kćerima Margareti i Klari namijenio je miraz od po tisuću zlatnika, kuću s vrtom u Požunu ostavio je Faustu i Kazimiru,¹⁰ a sva ostala imovina – izuzmu li se pojedinačni legati caru, crkvenim ustanovama, visokim crkvenim dužnosnicima i posluži¹¹ – trebala je na jednake dijelove pripasti četvorici nećaka.

Osim novca koji je preostao nakon naplate potraživanja i isplate vjerovnika, imovina Antuna Vrančića obuhvaćala je dragocjenosti – zlatninu i srebrninu, prstenje, bisere i drago kamenje (*res aureas et argenteas ... annulos scilicet, margaritas et lapides in uno pocali*), potom različite predmete od metala (*scutellas, cantharos, pocula, cuppas, pateras, discos, coclearia et alia quaecumque ea sint*); zaprežne i jahaće konje, kočije, sedla i konjsku opremu (*equos curriferos et alios sessorios ad equitandum cum suis curribus, sellis et aliis apparamentis*); odjeću (*vestes quaecumque ex seta, veluto, panno, tam pelli-bus quibuscumque subductas, quam alias simplices*); krevetni-

nu (*lectisternia et omnem ornatum ad lectos pertinentem*) te različite tkanine kućanstva i kućanske predmete (*linteamina quoque et alia omnia utensilia et suppellectilia domus*). U oporuci se još posebno spominju zemljovid i slično (*mappae et similia*), knjige iz nadbiskupove knjižnice (*bibliotheca ac universi libri cuiuscunque generis existant*), satovi, tintarnice i pisači pribor (*horologia, atramentaria et res alias scriptorias*) te naposljetku ukrasni kućanski predmeti (*aulaea omnia et tapeta et quidquid est ornatus domus*).

Premda inventar pokojnikovih predmeta nije sačuvan, ne treba sumnjati da je slijedom oporuke nešto više od tri godine poslije smrti Antuna Vrančića u Šibenik dopremljena sva njegova pokretna imovina ostavljena nećacima.¹² U studenom 1576., budući da je Faust bio jedan od imenovanih izvršitelja, načinjen je obračun troškova u svezi s poslovima izvršavanja oporuke i sastavljena isprava o diobi imovine s detaljnim popisom novca, dragocjenosti (koje su tom prigodom i procijenjene) te osobnih i kućanskih predmeta [dok. 1].¹³ Imovina je razdijeljena na dva dijela – polovica je pripala sinovima Mihovilovim koji poslije očeve smrti nisu podijelili naslijeđena očinska dobra, nego su nastavili živjeti u bratskoj zajednici (*fraterna societas*), a polovica malodobnim Petrovim sinovima Antunu i Frani.

Dragocjenosti, novac i ostali predmeti zabilježeni su u dokumentu o diobi na ukupno osam popisa; razvrstani su najprije na četiri skupine, a potom je svaka skupina podijeljena na dva dijela, o čemu su sastavljeni zasebni popisi koji se u dokumentu nazivaju *policama* (*policea*, pl. *policeae*). Za razliku od dijela teksta notarske isprave koji im prethodi, sastavljenog na latinskom jeziku, police su pisane talijanskim. Najvjerojatnije su, kao što je bilo uobičajeno za dokumente te vrste, poput inventara dobara, načinjene prethodno, a bilježnik ih je samo prepisao. Polovicu koja je pripala Faustu i Kazimiru (za kojeg je zabilježeno da u vremenu sastavljanja isprave nije bio u Šibeniku) nakon diobe preuzeo je Faust, a polovicu Petrovih sinova Antuna i Frane Francesco Franco, zakoniti zastupnik njihovih skrbnika.

Na prve dvije police, naslovljene *Fausto Verantio argenti*, odnosno *Francesco Franco argenti*, popisani su uglavnom predmeti od plemenitih metala, mahom pozlaćenog srebra. Stavke sadrže pojedine predmete, ali i garniture, poput polupozlaćenog umivaonika s vrčem (*bacile con suo ramino mezzo d'orato*) ili zdjele s pripadajućim vrčem i dvije ampulice, nadalje razne posude za tekućinu, jednu bočicu (*fiaschetto*) i ampulice (*ampolette*), različite vrste čaša (*coppa grande; bichero; cantaro*), među kojima i jednu starinsku (*bichero antico*), žlice i vilice (*chuchiari sei e pironi sei; un cochiaro con suo piron*). Uz svaku je stavku zabilježena i (procijenjena) vrijednost predmeta, iskazana u talirima i denarima, dakle novcem u optjecaju na prostorima Kraljevstva, odnosno Carstva.¹⁴ U procjenjivanju se u prvom redu vodilo računa o težini, odnosno cijeni materijala, ali zacijelo i vrsnoći izrade pojedinih predmeta. Najviša novčana protuvrijednost od svih stavki u popisima zabilježena je uz spomenutu garnituru – malu zdjelu s pripadajućim vrčem i dvije ampulice od pozlaćenog srebra (*baciletto con suo bocale con due ampolette tutte d'orate*).

Među srebrninom (*argenti*) u prvoj skupini predmeta nalazimo i zlatni prsten s četvrtastim dijamantom (*anello d'oro con un diamante quadro*), zlatni pečatnjak (*sigillo d'oro*), par ostruga (*spironi*), zvonice (*campanella*), dvije zlatne medaljice/medaljona i jedanaest srebrnih medalja (*due medagliette d'oro; XI medaglie d'arzeno*), dva mala rubina (*rubinetti*) te dragocjenosti vezane uz osobnu pobožnost pokojnika – zlatni križić i lančić (*crocetta; catenella*). Predmeti poput velikog križa s postoljem (*croce d'argento col suo piede*), dva kaleža s pliticama (*calice con la patena*) uz koje se bilježe i ampulice (*ampolette*), zacijelo su, bar dijelom, bili korišteni u bogoslužju.

Ukupna vrijednost predmeta prve skupine koji su pripali Mihovilovim sinovima Faustu i Kazimiru dosiže gotovo šest stotina talira, stotinjak više od zbroja vrijednosti predmeta koje su u diobi dobili Petrovi sinovi; razlog je tome zacijelo kompenzacija troškova koje je imao Faust kao jedan od izvršitelja oporuke.

Sljedeća, najmanja skupina, obuhvaća najdragocjenije predmete – privjesak s tri dijamenta te dva dijamantna prstena (u dijelu koji u ime Petrovih sinova preuzima F. Franco), odnosno (u dijelu koji preuzima Faust Vrančić) privjesak s četiri dijamenta i rubinom, jedan dijamantni prsten i jedan prsten sa safirom. Razlika u vrijednosti dijelova kompenzirana je stavkom od 27 talira koji su pripali strani koju je zastupao F. Franco. Osim po dva velika mađarska dukata, zapisana u prve dvije police (tj. među srebrninom), u drugoj je skupini zabilježeno i da je svakoj strani nakon diobe pripalo 75 talira, 100 mađarskih dukata i 23 doble,¹⁵ čija je protuvrijednost iznosila po 301 (ukupno 602) talira.

Treća skupina predmeta obuhvatila je raznovrsne predmete (*robbe di piu sorte*), uglavnom predmete kućanstva i odjeću načinjene od tkanina najrazličitijih tehnika izrade, boja i ukrasa; od običnog sukna do raznih vrsta izvezene skupocjene svile. Na popisima se bilježe sagovi (*tapedi, mezzi tapedi turcheschi*) i prostirke (*tapiere*), stolnjaci (*panno da tavola, tovaglie da tavola*), ubrusi (*salviette*), dijelovi posteljine (*fagottino di tela da cusire con alcuni passamani*), jastučnice (*intimelle*), plahte (*lenzioli*), ručnici (*sciugamani*), rupci za lice (*facioli da viso*), rupčići za nos (*fazzoletti da naso*), odjeća – košulje (*camise*), halja (*veste*) i haljetak (*vestetta*), dvije kapice (*scuffie*) i dvije mocete, jedna od crne firentinske raše i jedna od tkanine grimizne boje (*mozetta di rascia fiorentina nera; mozzetta di scerlatto*); komadi, odnosno bale sukna (*pezzi di tela di renso; pezzo di taffetta fodrato di tela rossa; pezzo di tela turchina turchesca*). Od predmeta u svakodnevnoj upotrebi u ovoj se skupini navode torbica (*valizzetta*) i dvije žlice – jedna jantarna i jedna od serpentina. Od iste je vrste minerala bila načinjena i jedna čaša te kamen koji se radi liječenja trbuhobolje (zagrijan) stavljao na želudac (*una pietra serpentina da tener sul stomacho*). Svakoj je strani pripao i po jedan zemljovid (globus?) zabilježen kao *mappamondo in specchio*.

Naposljetku, među predmetima u trećoj skupini nalazimo i bijelu svilenu zastavu (*bandiera di ormesino bianco*), dvije damastne halje namijenjene bogoslužju (*indumenti da celebrar messa*), pokrivalo (antependij?) oltara (*paramento di*

altare), također od damasta, te intarzijom ukrašen, zacijelo prijenosni, oltarić i jednu liturgijsku knjigu s koricama obloženim baršunom (*altaretto piccolo intersiato et un prefazionale coperto di veluto paonazo*).

Preostali predmeti, okupljeni u popisima četvrte, posljednje skupine, ujedno su i najintragantniji. Nadbiskupova ostavština sadržavala je ukupno osam slika. Petrovim sinovima pripala su dva portreta – kralja Matije (Korvina) i nepoznate osobe čije ime čitamo kao Cristoforo (Crisostomo?) Pio Orava – i tri vedute gradova (*tre ritratti di tre città sù tre telle*). Dok nam za Quintin i Hemsbergh nije uspjelo pouzdano utvrditi o kojim se gradovima radi, *Mirrandole* je neprijeporno renesansna oktogonalna utvrda na teritoriju Modene (srušena početkom 18. stoljeća), mjesto otkuda je potjecao arhitekt Paolo de Mirandola, projektant utvrde Eger, obnavljane 1560.–1561., upravo u vremenu u kojem je dužnost njezina zapovjednika, a ujedno i biskupsku čast ondje obnašao Antun Vrančić.¹⁶ Faustovoj strani pripali su veliki portret pokojnog Antuna (*retrato del quondam monsignor grande*), mali portret Antunova oca Frane (*retrato del quondam misser Francesco Verantio picinin*) i mali portret kralja Ludovika. U kojoj su tehnici bile izrađene slike? Premda se samo za »portrete« gradova izričito bilježi da su na platnu, čini se da treba isključiti mogućnost da su ostale navedene slike bile grafički listovi. Portret oca za koji se na Antunovo traženje trebao pobrinuti Mihovil spominje se u dva navrata u korespondenciji između braće. U kolovozu 1558. Mihovil izvješćuje brata o pokušajima da u Veneciji nađe portretista koji bi došao u Šibenik,¹⁷ a potkraj iste godine iz Šibenika javlja da je dao portretirati oca *ad vivum* te da će portret u malom formatu koji mu šalje moći poslužiti kao predložak za buduću sliku.¹⁸ Na taj se mali portret neprijeporno odnosi i navod u dokumentu iz 1576. godine, a vjerojatno i zapisi posjetitelja 19. stoljeća o tome da se u obitelji Draganić-Vrančić u Šibeniku među inim umjetninama čuvao portret Frane Vrančića koji je, po obiteljskoj tradiciji, naslikao Tizian.¹⁹ Daljnja sudbina toga djela, čiju je fotografiju u časopisu »Il nuovo cronista de Sebenico« potkraj 19. stoljeća objavio V. Miagostovich,²⁰ nije poznata,²¹ a to, dakako, vrijedi i za sve ostale zabilježene slike.

U posljednjoj skupini predmeta nalazimo i nekoliko većih i manjih škrinja (*cassa grande; casseletta coperta di pelle rossa piccola*), žutu škrinju ukrašenu intarzijom i rezbarenjem (*scrignetto zalo tersiada e suazado*), drvenu škrinju sa željeznim okovom (*casseletta di legnamme con li ferri atorno*), metalne blagajne (*forcieri; forcieretto*) s kožnatim navlakama, jedan, dijelom pozlaćen, mač (*spada con li fornimenti alquanto d'orata*), posuđe, tj. zdjele, plitice i tanjure od kositra, konjski pokrov od baršuna s prsnim ukrasom (*uno pettorale con una groppiera da cavallo di veluto*), prekrivače za krevet (*una coltra usata di taffetta paunazza; una coltra alla turchesca*), perine (*piumazzi*) i jastuke (*cussini*), okrugli stol (*tavola tonda*) i stol za blagovanje s tri stolčića (*tavola da mangiar con tre schagni*), putnu opremu (*doi valise grande vecchie*), šest prošivenih koža divokoze (*sie pelle di camozza cuside à un*) i dva jastuka (*cussini*) od istog materijala te naposljetku dvije vage s utezima (*doi balanze con alcuni pesi*) i jednu uru (*horologio*).

Dvije i pol godine nakon podjele nadbiskupove ostavštine, Mihovilovi sinovi Faust i Kazimir odlučili su razvrgnuti bratsku zajednicu. U prvom od bilježničkih akata, sastavljenih tim povodom 6. ožujka 1579. godine [dok. 2],²² braća su podijelila dio zajedničke imovine – predmete, dugovanja i potraživanja vezana uz dobra naslijeđena od strica. Uz stanoviti broj dragocjenosti koje možemo povezati s navodima iz 1576. godine, u popisima se javljaju i stavke koje pokazuju da su neki od najvrjednijih predmeta u međuvremenu založeni, odnosno da je novac iz nasljedstva posuđivan ili investiran u poslovne djelatnosti, najvjerojatnije trgovinu. Faustov dio (u vrijednosti od 1342 talira) obuhvatio je, osim nekoliko komada nakita, i kuću s vrtom u Požunu, dok se Kazimirov dio (u vrijednosti od 1304 talira), osim dragocjenosti založenih u Veneciji (privjeska s dijamantima, dijamantnog i safirnog prstena), uglavnom sastojao od potraživanja nastalih u vezi s poslovanjem koje je dotad bilo zajedničko; u tom kontekstu spominje se i jedna brodica s pripadajućom zaradom. Istoga dana braća su se sporazumjela da ne podijele očevo nasljedstvo, nego da pravo uživanja prepuste svojoj majci i onome koji bi od njih dvojice odlučio živjeti s majkom u Šibeniku [dok. 4].

Faustov i Kazimirov dio nasljedstva spominje se u još dva dokumenta iz osamdesetih godina 16. stoljeća u notarskoj knjizi Dominika Šižgorića u Državnom arhivu u Zadru. Dana 4. ožujka 1586. [dok. 5] Faust i zastupnik njegova brata Kazimira (koji je tada boravio u Trogiru) sporazumno izjavljuju da, s obzirom na stričevo nasljedstvo, više nemaju međusobnih tražbina,²³ a 15. veljače 1587. [dok. 6] Kazimir se odrekao svog dijela novca koji je Faust bio naplatio ili bi ubuduće uspio naplatiti od vjerovnika u Ugarskoj.²⁴

Sve u svemu, može se ustvrditi da je imovina Antuna Vrančića u trenutku njegove smrti bila iznenađujuće skromna, kako brojem, tako i ukupnom vrijednošću predmeta.²⁵ Nakon besprijeorne polustoljetne karijere tijekom koje je u zahtjevnim diplomatskim misijama pohodio najvažnije dvorove tadašnje Europe i prijestolnicu Osmanskog Carstva te napredovao do najviših mogućih crkvenih i svjetovnih časti u zemljama Ugarske Krune, Antun Vrančić nije bio bogat čovjek. Točnije: nadbiskupova ostavština, uključujući i dragocjenosti za koje je to izričito ustvrdio u svojoj posljednjoj volji, doista nije bila odviše velike vrijednosti.²⁶ Usprkos tome, uz činjenicu da je ispravama potvrđeno kako je Faust Vrančić zbog poslova oko stričeva nasljedstva u nekoliko navrata boravio u Šibeniku, popisi stvari Antuna Vrančića, premda se doimaju prilično konvencionalnima, svakako proširuju spoznaje o jednom od najvažnijih likova hrvatske i važnom protagonistu europske povijesti 16. stoljeća.

S obzirom na istaknuto mjesto Antuna Vrančića u povijesti hrvatskog humanizma, sa žaljenjem treba ustvrditi da u šibenskim dokumentima o knjigama iz njegove knjižnice, koje je posljednjom voljom također namijenio nećacima, nema ni riječi. Nekoliko kućanskih predmeta koji su ozna-

čeni kao *turski* zacijelo je vezano uz boravke u prijestolnici Osmanskog Carstva. Od neupotrebnih predmeta, jedinih koji donekle svjedoče o njegovoj osobnosti, moguće je istaknuti slike: uz vlastiti portret, portret oca i nepoznatog pokojnika te tri slike gradova o kojima je već bilo riječi, Antun Vrančić posjedovao je i portrete Matije Korvina i Ludovika II., vladara koji su svaki na svoj način obilježili ranonovovjekovno razdoblje ugarsko-hrvatske povijesti. U njegovu spisu *De rebus gestis Hungarorum ab inclinatione regni* historiografska naracija uokvirena je smrtna upravo te dvojice; tragična smrt Ludovika II. u Mohačkoj bitci 1526. godine završni je čin propadanja Kraljevstva koje započinje smrću Matije Korvina 1490.²⁷ O Vrančićevu divljenju prema Korvinu možemo suditi iz činjenice da u navedenom spisu uz njegovo ime stavlja pridjev *divus*, božanski. Vrančić je posjedovao i pozlaćeni srebrni pladanj koji je nekoć pripadao kralju Matiji. Simbolička vrijednost tog predmeta i činjenica da je aura oko lika moćnog kralja-humanista zbog nepovoljnog razvoja situacije oko Kraljevstva postajala sve svjetlija, zacijelo su pridonijele odluci da pladanj oporukom ostavi caru Maksimilijanu iz obitelji Habsburg koja je zavládala ugarskim i hrvatskim zemljama.²⁸

Premda je nasljednicima imenovao sva četiri nećaka, primas Ugarske i kraljevski namjesnik najveće je nade polagao u Fausta, predodređenog da u Ugarskoj i na carskom dvoru nastavi svijetlu tradiciju vlastitog strica i njegovih prethodnika – rođaka po majci, bana Petra Berislavića, i ujaka, biskupa Ivana Statilića – kojima je i sâm mogao zahvaliti školovanje i početne impulse svojoj karijeri.²⁹ Sustavno nastojanje za stjecanjem visokih položaja u svjetovnom i crkvenom dignitariju Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva istaknuto je u historiografskoj literaturi kao jedan od standardnih obrazaca reagiranja hrvatskih velikaških obitelji na okolnosti koje donosi osmansko zauzimanje prostorâ u zaleđu dalmatinskih gradova u 15. i 16. stoljeću.³⁰ Okarakterizirana terminom suvremene sociologije kao *vertikalna mobilnost*,³¹ ta je pojava na donekle osebujan način posvjedočena karijerama Antuna i Fausta Vrančića. Vrančići su, naime, bili pripadnici etabliranog gradskog plemstva Šibenika i državljani Mletačke Republike.³² Ne ulazeći na ovom mjestu u analizu motiva

koji su oblikovali njihovu obiteljsku strategiju, treba reći da je ona proizašla iz jasno artikuliranog poimanja vlastitog identiteta u odnosu prema državnim zajednicama kojima su pripadali – mletačkoj rođenjem,³³ a Ugarskoj kruni tradicijom podrijetla i vlastitim odabirom.

Status vladarskih vazala imao je neprijeporno svoje prednosti; Vrančići su u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu dosegнули položaje koji za pripadnike patricijata dalmatinskih gradova u okvirima mletačke države nisu bili niti zamislivi. S druge strane, za razliku od mletačkih podanika, stanovnika načelno slobodnih gradskih komuna koji su samim tim uživali i pravo slobodnog oporučivanja (*ius testandi*), Antun Vrančić je pravo na testamentarno raspolaganje vlastitim dobrima mogao zahvaliti samo milosti svog vladara – cara Maksimilijana II. Vrančićev primjer, naposljetku, pokazuje, ne samo da je karijera kraljevskog/carskog vazala bila vezana uz nemala odricanja, nego da nije nužno morala biti ni unosna. O tome govore uistinu brojni pokazatelji, primjerice podaci o novčanim iznosima koje je sâm izdvajao za popravak utvrda i plaćanje vojničkih posada, o neprikupljenim prihodima i nenaplaćenim dugovima, među inim i od samog cara. Svemu tome treba, dakako, pridodati i sredstva utrošena za podupiranje obitelji u Šibeniku, ali i »investiranje« u uzdržavanje i školovanje Fausta i drugih rođaka u inozemstvu. Upravo u Faustu i Kazimiru (kojima ostavlja kuću s vrtom u Požunu) Antun je vidio glavne oslonce vlastite obitelji, pretpostavljajući da će braća, po uzoru na njega i njegova brata Mihovila, uspjeti uzeti najbolje od obaju svjetova.

S obzirom na izloženo, najvažniji »kapital« Antuna Vrančića u trenutku njegove smrti neprijeporno je bio njegov ugled, točnije utjecaj koji je proizlazio iz njegova položaja. Suštinu nadbiskupove oporuke zato treba vidjeti upravo u njezinim nematerijalnim aspektima. Molbe upućene caru i istaknutim prelatima Kraljevstva da njegovim nećacima (koje naziva i *poster*, dakle riječju koja ne znači samo nasljednici, nego i potomci) budu zaštitnici i skrbnici više su od puke prigodne retorike. Zazivajući Božje ime, Antun Vrančić nastojao je na svaki mogući način osigurati opstanak svoje obitelji u, kako je jednom zgodom zapisao, *šibenskoj Sparti*.³⁴

Bilješke

- 1
IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Izvestje o putovanju po Dalmaciji u jeseni godine 1854. od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, načelnika društva za povjestnicu i starine Jugoslovenah (čitano na skupštini društva 24. travnja iste godine), u: *Neven*, 17 (1855.), 266–268: *Porodica kneza Draganić-Vrančića, kojoj najugodnije sate obhodjenja u Šibeniku zahvaliti imam, čuva spomenike svoje porodice, a osobito važne bilješke o slavnomu Antunu Vrančiću (Veranciu) prvostolniku ostrogonskom i upravitelju Ugarske, te o Faustu Vrančiću biskupu čanadskomu, koji su obadva svemu učenomu svijetu kao spisatelji i kao državnici poznati. (...) Arkiv občine šibeničke u kom se nadah vrlo znamenita data o slikaru Andriji Meduliću i o drugih umjetnicih naći, nisam žalibože nikako viditi mogao, budući da je tamošnji pretor za opasno i nedozvoljeno smatrao »inostranca« upoznati s tajnostmi starinske pismohrane, negledeći na sve preporuke i više zapovjedi s kojima sam providjen bio.*
- 2
IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Izvestje o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj i Rim s osobitim obzirom na slavensku književnost, umjetnost i starine, u: *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 4 (1857.), 319–321: *U Šibeniku ostao sam 16 danah i radio sam ponajviše u notarskom arkivu, kojega mi tamošnji Pretur g. de Giovanni većom pripravnostju razviditi dozvoli, poslie kako mi g. 1854 u njega ni zaviriti nedadoše. Pomoću g. arkivara Berljuge pregledao sam preko petdeset debelih foliantah šibeničkih starih kvadernah t. j. zapisnikah občinskih bilježnikah, počamši od g. 1379. (...) Našo sam takodjer u Šibeniku mnogo podatakah (...) o slavnoj porodici Vrančićah (...).*
- 3
Repertorium instrumentorum domini Dominici Sisgorei danas se nalazi u Državnom arhivu u Zadru, u fondu Šibenski notarski arhiv, Kut. 43, Dominik Šizgorić (1573–1600).
- 4
Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, IV–C–9. Na signaturu nas je svojedobno upozorila Nella Lonza.
- 5
Jugoslavenska knjižnica Ivana Kukuljevića Sakcinskoga u Zagrebu, Zagreb: Knjigotiskarna Dragutina Albrehta, 1867., 11; također i u francuskom izdanju istog djela (Bibliothèque sud-slave de Jean Kukuljević-Sakcinski à Agram, Agram: Imprimerie de Charles Albrecht, 1867., 11).
- 6
Svezak ukupno obuhvaća 196 listova – od izvorne građe uglavnom fragmente notarskih knjiga 15. i 16. stoljeća te prijepise raznovrsnih dokumenata iz kasnijeg vremena.
- 7
Listovi nose brojeve izvorne folijacije (ff. 81–85 i 98–101), a naknadno su, nakon uvezivanja, olovkom numerirani brojevima od 1 do 9.
- 8
Na šibenske dokumente, koji se danas nalaze u njegovoj ostavštini u Arhivu HAZU, Kukuljević se u svojim radovima nije osvrtao, premda je o Antunu i Faustu Vrančiću pisao u nekoliko navrata; obojicu ih spominje u *Slovníku* – IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Zagreb, 1858.–1861.: Antun Vrančić 372, 373, 375, 382 (s. v. Rota-Kolunić, Martin); Faust Vrančić 36 (s. v. Bonifacij, Natal), 253 (s. v. Matejević, Juraj), a Antunov je životopis objavio u IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*. Niz životopisa, Zagreb, 1886., 41–72.
- 9
Oporuka je objavljena u 11. svesku sabranih djela Antuna Vrančića – Verancsics Antal M. Kir. Helytartó esztergomi érsek összes munkái (dalje: Verancsics Antal összes munkái), sv. 11., Vegyes levelek: 1572–1573, (prir.) Gusztav Wenzel [Magyar történelmi emlékek / Monumenta Hungariae historica – Scriptores, 26], Budapest, 1873., 316–326.
- 10
Antunov legat od 1000 dukata za miraz Faustovoj sestri Klari spominje se u dokumentu kojim je 1582. godine dogovorena njezina udaja za Dominika Zavorovića, v. IVA KURELAC, *Novija saznanja o povjesničaru Dinku Zavoroviću, njegovoj obitelji i svojti*, u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 25 (2007.), 197. Vrt u Požunu bilježi se u dodatku oporuci – Verancsics Antal összes munkái (bilj. 9.), 325 – no o kući ondje, ali ni u tekstu same oporuke objavljenom u toj ediciji nema riječi. Spomen kuće – *Item habeo domum Posonii propriis meis pecuniis emptam, cuius aedificium nondum est ad finem deductum ...* – nalazimo, međutim, u ovjerovljenom prijepisu oporuke koji je 16. XI. 1574. godine izdao ostrogonski stolni kaptol (danas u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, signatura R 5725, br. 3). O spisima obitelji Vrančić u NSK v. IVAN KOSIĆ, *Ostavština obitelji Vrančić u Zbirci rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice*, u: *Zbornik o Antunu Vrančiću. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa o Antunu Vrančiću, Šibenik, 11.–12. lipnja 2004.*, (ur.) Vilijam Lakić, Šibenik, 2005., 230–231.
- 11
Verancsics Antal összes munkái (bilj. 9.), sv. 11, 317, 321–322; v. i ZORAN LADIĆ, *Oporuka Antuna Vrančića kao izraz nekih aspekata šesnaestostoljetnih crkvenih i političkih prilika*, u: *Zbornik o Antunu Vrančiću. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa o Antunu Vrančiću, Šibenik, 11.–12. lipnja 2004.*, (ur.) Vilijam Lakić, Šibenik, 2005., 211–214.
- 12
Predmete i novac iz ostavine u *Panoniji* su preuzeli Faust Vrančić, jedan od imenovanih izvršitelja oporuke, i Francesco Franco, zastupnik skrbnika Antuna i Frane, malodobnih nadbiskupovih nećaka.
- 13
Na listu je (Kukuljevićevom?) rukom dopisano 1579., ali datacija dokumenta koji mu u notarskoj knjizi (DAZd, ŠNA, Kut. 41, f. 80r) neposredno prethodi (7. listopada 1576.), potvrđuje da je načinjen upravo te godine.
- 14
Srebrni novac; u sedamdesetim godinama 16. stoljeća talir je vrijedio 100 denara, v. ZLATKO HERKOV, *Građa za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske*, sv. II, (Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 48), Zagreb, 1956., 453–455, s. v. Talerus, Tallerus, Thalerus.
- 15
Posrijedi su zlatnici kovani u Španjolskoj, usp. ZLATKO HERKOV (bilj. 14.) sv. I (Djela, knj. 47), Zagreb, 1956., 350 (s.v. doblerius), 358 (s.v. dopia/doppia).
- 16
FLORIO BANFI, Antonio Veranzio da Sebenico ricostruttore della fortezza di Agria, u: *Archivio storico per la Dalmazia*, a. IX, vol. XVII (1934.), fasc. 102: 265–292.

17

Pictorem cum maxima difficultate reperimus; omnes affirmant plus in tanto temporis spatio, quo isthuc irent, domi se lucraturus; tamen unus juvenis obtulit se pro fl. 25, et omnibus expensis, ita ut ferme alii 25 exponentur. Sed quid hoc? Modo fiat quod volumus. – Verancsics Antal összes munkái (bilj. 9.), sv. 7, Pest, 1865., 225.

18

De pictore pene praeterieram. Parentem ad vivam imaginem feci effigiari, quem, ut facilius deferri possit ad dominationem vestram reverendissimam, in mediocri feci tabella depingere, ex illa postea exemplum capere quilibet pictor poterit in eam quantitatem, quam voluerimus, et ibi et hic ubique. – Verancsics Antal összes munkái (bilj. 9.), sv. 7, Pest, 1865., 294.

19

Prvi, koliko nam je poznato, o tome izvještuje GIACOMO DE CONCINA, Viaggio nella Dalmazia littorale, Udine, 1809., 29, navodeći, zabunom, kao godinu smrti Antunova oca godinu njegova rođenja (1482. umjesto 1563.). Podatak o Tizianovu autorstvu portreta donosi i IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI (bilj. 1.), 267.

20

Kao prilog članku [VINCENZO MIAGOSTOVICH], Vita di Antonio Veranzio scritta da Fausto suo nipote, u: *Il nuovo cronista di Sebenico*, IV (1896.), 197–201, s legendom FAUSTO VERANZIO i naznakom *Da una tela di Tiziano*, pogrešna identifikacija portretiranog ispravljena je u sljedećem godištu, u članku istog autora *Il ritratto di Fausto Veranzio; d'alcune cose intorno alle sue »Machinae Novae«* e del suo testamento, u: *Il nuovo cronista di Sebenico*, V–VI (1897.–1898.), 305, gdje je slika objavljena još jednom.

21

Na izložbi »Antun Vrančić – znameniti šibenski humanist«, priređenoj 2004. godine povodom 500-te godišnjice Vrančićeva rođenja u Muzeju grada Šibenika bila je izložena fotografija slike, reproducirana i u istoimenom katalogu autora Tomislava Pavičića, Šibenik, 2004., 7.

22

Premda je uz dokument rukom dopisano 1577., godina je, sudeći po dataciji isprave zabilježene na f. 96r (XV februaru 1579), nedvojbeno 1579.

23

DAZd, ŠNA, Kut. 43, Dominik Šižgorić (1573–1600), ff. 150v–151r.

24

DAZd, ŠNA, Kut. 43, Dominik Šižgorić (1573–1600), ff. 158v–159r.

25

U tom smislu, neće biti točni zaključci o *bogatstvu i raskoši legata*, odnosno *osobnom bogatstvu* Antuna Vrančića koje je na temelju izučavanja njegove oporuke dao ZORAN LADIĆ (bilj. 11.), 209.

26

(...) *Item habeo res aureas et argenteas non ad maximam summam se extendentes* (...) – Verancsics Antal összes munkái (bilj. 9.), sv. 11, Budapest, 1873., 319.

27

De rebus gestis Hungarorum ab inclinatione regni fragmentum, u: Scriptores rerum Hungaricarum minores, vol. II, (ed.) Martinus Georgius Kovachich, Budae, 1782., 34. U hrvatskim prijevodima tekst je objavljen u DARKO NOVAKOVIĆ – VLADIMIR VRATOVIĆ, *S visina sve*, Zagreb, 1979., 271–275 i ANTUN VRANČIĆ, *Tri spisa*, (prir.) Šime Demo, Šibenik, 2004., 27–37.

28

(...) *Item habeo unam pateram, quae fuit olim Mathiae Regis Hungariae, quam lego et relinquo Maiestati Suae Caesariae* (...) – Verancsics Antal összes munkái (bilj. 9.), sv. 11, Budapest, 1873., 317.

29

O strukturama i primjerima tog vida obiteljske solidarnosti te o cijelom nizu mladih rodaka o čijem je školovanju uz Faustovo skrbio Antun Vrančić – od vlastite (polu)braće (iz drugog očeva braka) do pranećaka Petra Berislavića, v. DARKO NOVAKOVIĆ, *Sentimentalni odgoj* – Antun i Faust Vrančić, Šibenik, 1995., 5–11.

30

IVAN JURKOVIĆ, Hrvatsko raseljeno plemstvo u korespondenciji Antuna Vrančića, u: *Zbornik o Antunu Vrančiću. Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa o Antunu Vrančiću* (ur.) Vilijam Lakić, Šibenik, 2005., 41–50; ISTI, *Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet*, u: *Povijesni prilozi*, 31 (2006.), 39–69.

31

Opširnije v. IVAN JURKOVIĆ, Šesnaestostoljetna hrvatska raseljenička kriza i moderna sociološka terminologija, u: *Društvena istraživanja*, 14 (2005.), 4–5: 759–782.

32

U tom smislu treba istaknuti razliku u odnosu na trogirske rodove Berislavića i Statilića s kojima su Vrančići bili povezani ženidbenim vezama; prvi su obitelj doseljenog plemstva s prostora Kraljevstva, a drugi građanski rod. Opsežnije o vezama tih i drugih trogirskih i šibenskih obitelji v. IVA KURELAC (bilj. 10.), 183–202.

33

O vezama Vrančića s Venecijom v. LOVORKA ČORALIĆ, *Divnići, Šižgorići, Vrančići ... Tragovima šibenskih patricija u Mlecima*, u: *Povijesni prilozi*, 24 (2003.), 162–163; ISTA, *Šibenčani u Mlecima*, Šibenik, 2003., 141–145.

34

Tu sintagmu iz Antunova pisma upućena bratu Mihovilu početkom 1556. godine (Verancsics Antal összes munkái (bilj. 9.), sv. 4, Pest, 1859., 174) ističu DARKO NOVAKOVIĆ – VLADIMIR VRATOVIĆ (bilj. 27.), 145, te MILIVOJ ZENIĆ, U pohvalu od grada Šibenika. Pisana riječ od najstarijih vremena do danas, Šibenik, 2002., 103, 110–111.

Prilog: dokumenti

1.

1576., 6. XI. – U Šibeniku. Isprava o diobi novca, dragocjenosti i ostalih predmeta iz ostavine Antuna Vrančića. Imovina je razvrstana na četiri skupine koje su potom podijeljene na po dva dijela; u ime Mihovilovih sinova Fausta i Kazimira stvari i novac preuzima Faust, a u ime malodobnih sinova pok. Petra, Frane i Antuna, pravni zastupnik njihovih skrbnika Francisco Franco.

(in margine:) *Quietatio inter Verantios*

Die 6. Novembris. Actum domi habitationis heredum quondam domini Petri Verantii presentibus domino Heliae Lignicich et domino Ioanne Dfñico testibus ad infrascripta habitis, vocatis, specialiter rogatis etc. Cum inter caeteros commissarios in ultimo testamento illustrissimi ac reverendissimi quondam domini Antonii Verantii olim dignissimi archiepiscopi Strigoniensis instituti essent domini Faustus et Cazimirus eius reverendissime dominationis nepotes qui, prout infrascripte partes affirmaverunt, nullum penitus administrationem dictae commissarie habuerunt, ideo ne in futurum aliqua lis seu discordia oriatur tali de causa inter dictos dominos Cazimirum et Faustum ac filios et heredes quondam domini Petri Verantii eorum patrui, uti heredes in parte testamentarios dicti reverendissimi quondam domini archiepiscopi, nec non pro cautione /f. 81v/ dictorum dominorum Fausti et Cazimiri, presentes et personaliter constitutis dominus Petrus Melli, domina Laura relictica quondam domini Petri antescrpti simul cum dominis procuratoribus communis uti tutores instituti per clementissimum regimen Sibenici Francisci et Antonii filiorum dicti quondam domini Petri, ut apparet in actis cancellarie sub die 4 mensis ianuarii proxime decursi, non in dolo, metu seu aliqua sinistra machinatione circumventi sed sponte etc., omni meliore modo etc., confessi et manifestati sunt dictos dominum Faustum presentem et stipulantem et dominum Cazimirum absentem sed pro eo stipulante dicto domino Fausto eius fratre, nullum ut premittitur administrationem habuisse dicte commissarie, absolventes et liberantes eos propterea ne aliquo tempore in futurum teneantur prout de iure non tenentur reddere aliquam rationem dicte commissarie per eos non administrate. Sed cum dictus dominus Faustus nomine suo proprio et fine ac uti procurator ut asserverunt institutus a domina Laura antescrpta Pannonie pro utile et beneficio filiorum suorum antescrptorum exegisset, recuperasset et habuisset a reverendissimo domino episcopo Tiniensi et ab aliis commissariis testamentariis qui dicte commissarie administrationem habebant, quedam bona dicte commissarie partim in lapidibus preciosis, di vulgo zoiie, auro, argento et vestimentis, partim in vino, frumento et aliis rebus, ideo, visis prius inter diligenter et mature computis tam de debitis dicti quondam reverendissimi domini archiepiscopi solutis per dictum dominum Faustum ex retractu rerum recuperatarum in vino et frumento seu habitatum ut premittitur nec non de omnibus /f. 82r/ impensis ad utile et beneficium commune factis in pluribus et diversis vicibus, occasionibus et causis ut videtur in propriis computis penes ipsas partes existentibus, antescrpti tutores sponte etc. confessi

et manifestati fuerunt habuisse et recepisse ac integraliter se satisfactos fuisse a dicto domino Fausto presente et stipulante pro eorum vera et integra portione, id est medietate, tam de lapidibus preciosis, auro et argento ac vestimentis, quam de pecuniis retractis ex vino et frumento, nec non de omnibus et quibuscunque aliis rebus per dictum dominum Faustum nomine suo et fraterne ac procuratorio filiorum quondam domini Petri antescrpti habitis et receptis ut supra dictum est. Et hanc confessionem ideo fecisse dixerunt quia pro dicta eorum portione seu medietate ultra debita soluta et expensas omnes de quibus in computis antenominatis apparet habuisse et recepisse confessi sunt et modo fatentur omnes res et bona in infrascripta policea contenta que bona habuit Pannonie dominus Franciscus Franco procurator dictorum tutorum ut apparet procura in notis domini Andree Tranquilli sub die et millesimo ut in ea a predicto domino Fausto. Et quia modo in presentia mei notarii et testium antescrptorum dictus dominus Faustus pro resto et saldo ac finali solutione dicte medietatis exbursavit et numeravit domine Laure Verantie cum presentia et consensu reliquorum tutorum tolleros ducentos et quinquaginta (inter lineas: 250) boni ponderis renunciens exceptioni non habitatum et non receptorum rerum et non numeratarum pecuniarum et non habitae /f. 82v/ plene satisfactionis omnium rerum et pecuniarum antescrptarum et exceptioni doli omnique alie deffensionis, iuri ac legum auxilio que possint opponi. Facientes insuper dicti tutores dicto domino Fausto presenti, stipulanti et recipienti finem, remissionem, quietationem, liberationem et absolutionem ac pactum de non petendo quicquam amplius in perpetuum causa et occasione pecuniarum per eum habitatum seu quarumcunque aliarum rerum a dictis commissariis de quibus supra et alia quacunque causa que dici posset vel aliquo tempore contrafacere, dicere vel venire sub obligatione omnium suorum bonorum presentium et futurorum.

Tenor policeae de qua supra

Francesco Franco argenti

<i>Un bacile con suo ramino mezzo d'orato che fù stimato</i>	tall. 150, d. 91
<i>Una coppa grande col suo coperto tutta d'orata</i>	tall. 88, d. –
<i>Una croce d'argento col suo piede tutta d'orata /f. 83r/</i>	tall. 114, d. –
<i>Un fiaschetto tutto d'orato</i>	tall. 44, d. 6
<i>Chuchiari sei e pironi sei</i>	tall. 32, d. 37
<i>Un calice con la sua patena tutta d'orato</i>	tall. 27, d. 75
<i>Doi ampolette tutte d'orate</i>	tall. 41, d. –
<i>Doi ducati grossi ongari valeno</i>	tall. –, d. –

Fausto Verantio argenti

<i>Un cochiaro con suo piron d'orati stimati</i>	tall. 8, d. –
<i>Un polverino d'argento d'orato</i>	tall. 6, d. 75
<i>Una campanella</i>	tall. 14, d. 25

<i>Un sigillo d'oro</i>	<i>tall. 20, d. 50</i>	<i>Fausto robbe di piu sorte</i>
<i>Un paro de spironi</i>	<i>tall. 8, d. 50</i>	<i>Un pavione di tarsia pavonaza usato fodrato di taffetta</i>
<i>Un baciletto con suo bocale con due</i>		<i>Una tapiera di tabi nera fodrata di panno rosso</i>
<i>ampolette tutte d'orate</i>	<i>tall. 171, d. 75</i>	<i>Una mozzetta di rascia fiorentina nera</i>
<i>Un anello d'oro con un diamante quadro</i>	<i>tall. 100, d. –</i>	<i>Una valizzetta di raso nero usata</i>
<i>Una crocetta tutta d'oro</i>	<i>tall. 44, d. 50</i>	<i>Una vestetta usata di taffetta nera</i>
<i>Una catenella d'oro</i>	<i>tall. 9, d. 30</i>	<i>Camise usate nove</i>
<i>Due medaglette d'oro</i>	<i>tall. 5, d. 60</i>	<i>Lenzioli paro uno usati</i>
<i>XI medaglie d'arzentio</i>	<i>tall. 1, d. 50</i>	<i>Tavaglie da tavola usate numero doi</i>
<i>Doi rubinetti</i>	<i>tall. 6, d. –</i>	<i>Salviette IIII usate</i>
<i>Un calice con la patena d'orati</i>	<i>tall. 27, d. 25</i>	<i>Sciugamani doi usati</i>
<i>Un bichero col suo coperto tutto d'orato</i>	<i>tall. 27, d. 63</i>	<i>Anzille tre</i>
<i>Un bichero tutto d'orato antico</i>	<i>tall. 8, d. 25</i>	<i>Facioletti da naso quattro</i>
<i>Doi ducati ongari grossi vale</i>	<i>tall. –</i>	<i>Scuffie doi</i>
<i>Un cantaro d'argento con li zenti d'orati</i>	<i>tall. 37, d. 88</i>	<i>Un mappamondo in specchio</i>
<i>/f. 83v/</i>		<i>/f. 84v /</i>
<i>Franco</i>		<i>Una bandiera d'ormesino bianco</i>
<i>Un pendente con tre diamanti</i>	<i>tall. –</i>	<i>Un pezzo di tella di renso</i>
<i>Doi anelli con doi diamanti</i>	<i>tall. –</i>	<i>Un ligametto con diversi pezzi di raso et ormesino azuro</i>
<i>Talleri vintisette hebbe in Venetia</i>	<i>tall. 27</i>	<i>Un ligametto con seta da cusir de piu colori</i>
<i>Talleri settantacinque, ducati ongari cento</i>		<i>Un altro ligametto con bottoni e passamani</i>
<i>et doble vintitre fan tutto</i>	<i>tall. 301, d. –</i>	<i>Un pezzo di tella turchina turchesca</i>
<i>Fausto</i>		<i>Un bichiero di pietra serpentina</i>
<i>Un pendente con quattro diamanti e un rubino</i>	<i>tall. –</i>	<i>Un indumento da celebrar messa di damasco bianco</i>
<i>Un anello con un saffiro</i>	<i>tall. –</i>	<i>Un altaretto piccolo intersiato et un prefazionale coperto di</i>
<i>Un' altro anello con un diamante</i>	<i>tall. –</i>	<i>veluto paonazo</i>
<i>Talleri settantacinque, ducati ongari 100 et</i>		<i>Facioli da viso sutili lavorati</i>
<i>doble vintitre fan tutto</i>	<i>tall. 301</i>	<i>Facioletti cinque de naso</i>
<i>Franco robbe di piu sorte</i>		<i>Franco</i>
<i>Una portiera di panno paunazzo raccamata d'altri</i>		<i>Tre ritratti di tre città sù tre telle cioè Quintin, Mirrandole et</i>
<i>panni de varii colori</i>		<i>Hemsbergh</i>
<i>Unapedo grandetto</i>		<i>Un ritratto de re Mattia</i>
<i>Un altroapedo piccolo</i>		<i>Un ritratto quondam Cristoforo Pio Orava</i>
<i>Doi mezziapedi turcheschi</i>		<i>Un scrignetto zalo tersiado e suazado</i>
<i>Un panno paonazzo da tavola con le sue franze</i>		<i>Un forcieretto picinin coperto di pelle</i>
<i>Una tapiera di canevasza fodrata di panno rosso</i>		<i>Una spada con li fornimenti alquanto d'orata</i>
<i>Una tapiera di tabi fodrata di tella bianca</i>		<i>Una casasetta di legnamme con li ferri atorno</i>
<i>Una veste di canevasza usata</i>		<i>Tre scudelle di peltre grande</i>
<i>Una mozzetta di scerlatto</i>		<i>Cinque tazzette di peltre piccole</i>
<i>Camise usate numero nove</i>		<i>Un pettoral con una groppiera da cavallo di veluto</i>
<i>Tovaglie de tavola usate numero tre</i>		<i>Un piumazzo del quondam monsignor</i>
<i>/f. 84r/</i>		<i>Un altro piumazzo con doi cussini</i>
<i>Fazzoletti da naso usati numero quattro</i>		<i>Una coltra usata di taffetta paunazza</i>
<i>Lenzioli usati paro uno</i>		<i>Doi piumazzi con un cussin</i>
<i>Intimelle usate para due</i>		<i>Una fiaschera e un horologio con li contrapesi suoi</i>
<i>Sciugamani usati numero tre</i>		<i>/f. 85r/</i>
<i>Un fagottino di tela da cusire con alcuni passamani</i>		<i>Fausto</i>
<i>Un ligametto di franza carmesina</i>		<i>Il retratto del quondam monsignor grande</i>
<i>Un pezzo di tella di renso</i>		<i>Il retratto del quondam misser Francesco Verantio picinin</i>
<i>Un pezzo di taffettà fodrato di tella rossa</i>		<i>Un ritratto de re Ludovico picinin</i>
<i>Un mappamondo in specchio</i>		<i>Un forcier mezzan coperto di pelle rossa</i>
<i>Facioli tre da viso lavorati</i>		<i>Un forcier mezzan coperto di pelle nera</i>
<i>Facioli da naso sottili cinque</i>		<i>Una casasetta coperta di pelle rossa piccola</i>
<i>Una pietra serpentina da tener sul stomacho</i>		<i>Quattro scudelle mezzane piccole di peltre</i>
<i>Dui chuchiari un d'ambro l'altro di pietra serpentina</i>		<i>Cinque taglieri mezzani di peltre</i>
<i>Un indumento da celebrare messa di damasco cremesino</i>		<i>Una tavola da mangiar con tre schagni</i>
<i>Un paramento da altare di damasco cremesino</i>		<i>Una coltra alla turchesca</i>
		<i>Sie pelle di camozza cuside à un</i>

Doi cussini di camozza
Un sacho di panno di panno rosso
Una cassa grande
Una tavola tonda
Doi valise grande vecchie et
doi balanze con alcuni pesi

finis.

(Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb – Arhiv HAZU, signatura IV–C–9, ff. 1r–5r [izvorno: ff. 81r–85r])

2.

6. III. 1579. U Šibeniku. Braća Faust i Kazimir Vrančić sporazumno dijele dotad nepodijeljena dobra koja su oporučno ili na drugi način naslijedili od strica Antuna Vrančića.

(in margine:) *Fausti Verancei et Casimiri fratris sui divisio*

Die 6 Martii millesimo antescripto. Actum Sibenici ad litus maris coram spectabile domino Natale Theodosio honorabili iudice curiae maioris loco examinatore assumpto, presentibus dominis Francesco Difnico et Victore Ursino testibus vocatis, rogatisque etc. Ibiue personaliter constituti spectabili domini Faustus et Casimirus Verancei fratres nobiles Sibenicensenses asserentes inter se habere proindivisa bona infrascripta ipsis perventa ex testamento quondam illustrissimi et reverendissimi domini domini Antonii Verancei olim dignissimi archiepiscopi Strigoniensis ipsorum patruī seu ex quovis alio titulo vel modo ab antedicto quondam reverendissimo ipsorum patruo /f. 98v/ volentes quolibet ad divisionem dictorum omnium bonorum devenire ut unusquisque agnoscat partem suam, amicabiliter et de communi consensu fecisse dixerunt duas policeas in quibus descripta sunt ipsa bona cum valore seu estimatione ipsorum de voluntate amborum appositis et de eadem voluntate primam infraregistrandam in ordine policeam accepit pro parte sua dominus Faustus, secundam vero dominus Casimirus conditionibus et pactis tamen infranotandis, facientes alter alteri de his conditionibus finem et quietationem ac pactum expressum de aliquod non petendo de ratione predictorum bonorum et de omnibus et quibuscumque impensis usque in presentem factis per utramque partem occasione recuperationis dictorum bonorum et quamvis alia de causa in generali et amplissima forma etc.

Tenor autem policearum datis sequitur, videlicet

(in margine:) *Prima poliza*

<i>Un anello con un diamante</i>	tall. 100
<i>Un pendente con una collanetta</i>	tall. 30
<i>In contadi talleri doicento</i>	tall. 200
<i>Spesi per conto del signor Fausto</i>	tall. 75
<i>Doi medaglie d'oro, undeci d'argento et doi rubinetti</i>	tall. 12
<i>Una casa in Posonio con il suo horto</i>	tall. 925

(in margine:) *Seconda polica*

Le zogie essistenti nelle man de misser Francesco Vidi in Venetia cioe un pendente di diamanti, un anello con /f. 99r/ uno zaffil et un altro con un diamante dell'

tall. 400

<i>Talleri trecentodiconove di contadi dati a guadagno a misser Antonio Missich</i>	tall. 319
<i>Un scritto del detto de</i>	tall. 22
<i>Un navilio con il suo guadagno fino il giorno presente</i>	tall. 186
<i>Un scritto de misser Marchio Cosserich quondam misser Giacomo</i>	tall. 32
<i>Un scritto de misser Nicolo Gliubich</i>	tall. 12
<i>Un scritto de misser Zuanne Balzi</i>	tall. 12
<i>Un scritto de misser Piero Difnico nostro cognato</i>	tall. 79
<i>Un scritto de misser Nicolo Galasso</i>	tall. 83
<i>Arzenti havuti qui</i>	tall. 37
<i>Arzenti qual sono in pegno della signora madre oltra l'importanza del debito d'essi arzenti per questo sono impegnati</i>	tall. 89
<i>Un debito de ser Vincenzo Zotti</i>	tall. 3
<i>In contadi talleri trenta</i>	tall. 30

Conditiones autem et pacti sunt hae, videlicet, quod pars domini Fausti teneatur persolvere tolleros centum incirca de communi debito videlicet magistro postarum Posonii, communi dicti loci et cuidam Suscovich. Item quod in sexta partita in ordine in portione domini Fausti videlicet domus et lorti in Posonio, item in partitis descriptis in portione domini Casimiri videlicet in prima in ordine dell 400, /f. 99v/ in tertia tall. 22, in quinta tall. 32, in sexta tall. 12 in septima toll. 12, in octava toll. 29, in nona tall. 83, in duodecima tall. 3 tantum de non in aliis quas pro consignatis habitis et manualiter receptis haberi noluerunt et sine aliqua controversia vel difficultate altera pars alteram reficere teneatur casu quod dicta bona vel pecunie ut in suprascriptis partitis nominatim descriptis non essent exigibiles vel alicuius difficultatis vel controversie vel aliquod damnum paterentur aut consequi et haberi non possent vel aliquo modo e manibus alicuius evincerentur. Item quod expense sint et esse debeant commune si oportuerit lites contestare vel aliquas alias impensas facere occasione suprascriptorum bonorum et pecuniarum ut supra nominatarum. Item quicquid in futurum exigetur de ratione hereditatis antenominati quondam illustrissimi eorum patruī debeant pro dimidie dividere de portione obveniendā dictis fratribus. Impense quoque fiende sint communes pro portione ipsorum in recuperatione bonorum et rerum adhuc non recuperatarum. Promittentes ambe partes omnia et singula suprascripta habere perpetuo firma, rata et grata et non contrafacere vel contravenire aliquo colore vel ingenio sub pena quarti pluris et obligatione omnium suorum bonorum mobilium et stabilium presentium et futurorum.

(Arhiv HAZU, signatura IV–C–9, ff. 6r–7v [izvorno: ff. 98r–99v])

3.

6. III. 1579. U Šibeniku. Braća Faust i Kazimir Vrančić sporazumno razvrgavaju bratsku zajednicu dobara.

(in margine:) *Solutio fraternae inter fratres Verantios*

Die et loco ac testibus antescriptis. Ibiue antedicti domini Faustus et Casimirus asserentes usque in presentem diem

habuisse fraterne societatem ita quod omnia commoda et incommoda, lucra et damna, debita et credita communia fuere. Modo vero dicti fratres per presens publicum instrumentum solvuunt dictam fraternam societatem ita ut unusquisque ipsorum separatim et pro sui ipsius commodo et utile ac damno, quod Deus avertat, agat et faciat facto tamen apposito quod quecumque debita fuerint usque in presentem diem contracta per utrumque ipsorum debeant de bonis utriusque solvi, que vero in futurum contrahentur per unumquemque ipsorum separatim persolvantur. Remanentibus nihilominus pro nunc pro indivisis inter ipsos fratres omnibus et quibuscumque bonis tam mobilibus quam stabilibus paternis. Promittentes etc. Sub obligatione etc.

(Arhiv HAZU, signatura IV–C–9, f. 8r [izvorno: f. 100r])

4.

6. III. 1579. Braća Faust i Kazimir Vrančić sporazumno utvrđuju da njihova majka Katarina ima pravo za života uživati njihova, još uvijek nepodijeljena, dobra koja su naslijedili od oca, a to pravo imat će i onaj od njih dvojice koji bude živio u Šibeniku.

(in margine:) *Conventio inter fratres antescriptos*

Die 6 Martii antescripti. Actum in cancellaria criminalium Sibenici coram domino Francisco Cipriancich examinatore communis presentibus domino Nicolao Mazzarello cancellario clementissimi regiminis et strenuo capitaneo Ioanne Vianatio testibus vocatis etc. Cum sub die hesterni domini Faustus et Casimirus fratres Verancei nobili Sibenicensis solverunt fraterne societatem remanentibus nihilominus proindivisis inter ipsos omnibus bonis paternis, ut patet /f. 100v/ in proxime precedenti instrumento, modo vero per presens publicum instrumentum declarare voluerunt et ad alia pacta devenerunt pro evitandis quibuscumque litibus et controversiis que inter ipsos vel eorum posteros in futurum oriri possent, videlicet, quod domina Catterina eorum mater gaudere debeat omnibus et quibuscumque bonis quondam viri sui et presentis dictorum dominum fratrum ea usufructando in vita sua non malignando tamen nec aliquando alienando. Pacto tamen apposito et conditione circumvalate quod quandocumque ipsi fratres vel alter eorum vel communatim vel divisim in hac civitate permanserint vel permanere voluerint possint et valeant simul cum dicta donna eorum matre dicta omnia bona usufructuare quemadmodum hucusque fecere. Et si forte alter ipsorum fuerit absens et non habitaverit in hac civitate, alter vero cohabitaverit cum antedicta dona eorum matre et gaudebit dictis bonis, non possit nec valeat dictus absens aliquo modo petere introituum ad se spectantium partem aliquam que cum dicta eorum matre usufructuabitur, sed pleno iure sit ipsius et ipsorum qui usufructuabunt donec ipsa dona eorum mater vixerit et hoc quo ad usufructus tantum solva semper proprietate ipsorum bonorum. Declarantes tamen quod quando libuerit cuiuscumque partium /f. 101r/ ipsarum vel post mortem vel etiam vivente ipsa dona eorum matre devenire ad divisionem dictorum bonorum et partem suam cognoscere ac eam accipere, hoc sit in arbitrio ipsarum partium. Que omnia antescripta sint et esse intelligant sine preiudicione presentis declarationis. Renunciantes in hoc cuicumque auxilio iuris

et legum in contrarium loquentium et promittentes habere perpetuo firma, rata et grata omnia superscripta sub pena etc. et sub obligatione etc.

(Arhiv HAZU, signatura IV–C–9, f. 8r–9r [izvorno: ff. 100r–101r])

5.

4. III. 1586. U Šibeniku. Faust Vrančić i Petar Divnić, kao zastupnik odsutnog Kazimira Vrančića, sporazumno izjavljuju da, s obzirom na stričevo nasljedstvo, više nemaju međusobnih tražbina.

(in margine:) *Quietatio dominorum Fausti et Casimiri fratrum Veranceorum*

Die 4 Martii dicti millesimi [1586]. Actum in plathea communis Sibenici presentibus dominis /f. 151r/ Francisco Butrisich et Petro Nelli testibus vocatis et rogatis etc. Ibique cum domini Faustus et Casimirus fratres Verantii qui alias ut in notis mei notarii sub die 6 martii 1579 diviserunt res sibi obventas ex hereditate quondam illustrissimi eorum patrum cum pacto ut si quid minus aliquis eorum exigeret a debitoribus dicte hereditatis sibi item in dicta divisione obventis tantum eo nemine alter alteri vicissim satisfaceret quod et fecisse hucusque fatentur usque ad integram eius quod debebatur ab utroque solutionem. Ideo dominus Petrus Difnicus procurator domini Casimiri ad hec personaliter constitutus ut patet literis clementissimi domini regiminis Tragurii diei 25 februarii prescripti per me notarium visis et lectis domino Fausto et idem dominus Faustus domino Petro presentes et stipulantes fecerunt sibi mutuam quietationem et pactum de ulterius quicquam non petendo occasione superscripte divisionis et debitorum in ea contentorum. Que omnia et singula in presenti instrumento contenta promiserunt habere perpetuo firma, rata et grata attendere et non contrafacere per se sub obligatione omnium suorum bonorum etc.

(Državni arhiv u Zadru – DAZd, Šibenski notarski arhiv – ŠNA, Kut. 43, Dominik Šižgorić (1573–1600), ff. 150v–151r)

6.

15. II. 1587. U Šibeniku. Kazimir Vrančić izjavljuje da se, u svezi sa stričevim nasljedstvom, u korist brata Fausta odriče svog dijela novca koji je Faust naplatio ili će ubuduće naplatiti od vjerovnika u Ugarskoj.

(in margine:) *Quietatio domini Fausti Verancei et domini Casimiri fratre suo*

Die XV mensis februarii 1587, indictione XV. Actum in plathea communis Sibenici presentibus domino Jacobo dal Ben et ser Vincentio Gliuboevich, testibus vocatis etc. Constitutus coram me notario et testibus superscriptis dominus Casimirus Verantius sponte et dixit praeterea bona hereditatis quondam illustrissimi et reverendissimi domini Antonii Verantii archiepiscopi Strigoniensis et eorum patrum que cum domino Fausto Verantio eius fratre divisit remansisse in Hungaria proindivisa quaedam dictae hereditatis credita quorum cum semper fuerit et modo sit difficilissima exactio. Ideo quicquid idem dominus

Faustus vel potuit preterito tempore vel in futurum poterit de dictis creditis exigere /f. 159r/ id totum quatenus sua dicti domini Casimiri interest acceptum refert eidem domino Fausto et ei licet absenti sed me notario vice sua stipulante promisit quod nihil quicquam ab eo ullo tempore petet de dictis creditis sive iam exactis ab eo sive in futurum exigendis, nisi quatenus

eidem domino Fausto videbitur et placebit. Promittens omnia et singula in presenti instrumento contenta per se et heredes suos perpetuo habere firma, rata etc. sub obligatione etc.

(DAZd, ŠNA, Kut. 43, Dominik Šižgorić (1573–1600), ff. 158v–159r)

Summary

Danko Zelić

Faust Vrančić and the Partition of the Inheritance of Antun Vrančić in Šibenik, 1576/1579

The paper focuses on two unpublished notarial acts drawn up in Šibenik in 1576 and 1579, which are presently kept in the Archives of the Croatian Academy of Sciences and Arts as part of the collection of manuscripts bequeathed by the renowned Croatian historian Ivan Kukuljević Sakcinski. It was during his sojourn in Šibenik in 1856, while he was in quest of the archival data on the local fifteenth and sixteenth century artists, that the names of two famous people of Croatian as well as European political and cultural history of the sixteenth century, Faust Vrančić and his uncle Antun Vrančić (Verantius, Veranzio, Verancsics), attracted his attention

The documents were created on the occasion of the partition of the inheritance of Antun Vrančić, archbishop of Esztergom, i.e. Primate of Hungary and locum tenens Regni Hungariae. Vrančić died in Prešov (in Upper Hungary, in the present day Slovak Republic) in 1573. According to his last will – apart from several precious objects left to the emperor, Hungarian prelates and his own servants – his entire property had to be given to his four nephews: Faust and Kazimir (the sons of his brother Mihovil), and Frane and Antun (the sons of his brother Petar). Some two and a half years later the bulk of his legacy was divided among them in Šibenik.

The notarial act which was created on that occasion in November of 1576 shows that the objects and valuables were sorted into four groups, each of which was subsequently divided into two equal parts – for Faust and Kazimir (who lived in *fraterna societas*) and the other for the underage Frane and Antun respectively.

The first group (*argenti*) lists silver items, most of which are gilded, and luxurious objects – vessels, plates, ewers, bowls etc. – along with their estimated values in thalers. The second group contains jewellery: a very few golden rings and pendants with precious stones, as well as a certain amount of effective money. The third group, entitled *robbe di piu sorte*, include different household items, home furnishings and utensils, textiles, clothing, underwear, as well as two *map-*

pamondi in specchio, pietra serpentina da tener sul stomacho, some vestments and objects related to private piety (a small portable altar etc.).

The items of the fourth group are perhaps the most indicative of the personality of the deceased archbishop. A total of eight paintings are recorded. The three of them are vedute of towns (*ritratti di citta*), among them Mirandole, an octagonal Renaissance fortress (destroyed in the eighteenth century) and the place of origin of Paolo de Mirandole, an architect in charge of the renewal of the fortress of Eger at the beginning of the 1560s, the time when the episcopal post and the command of fortress was held by Antun Vrančić. Vrančić also possessed portraits of himself, his father Frane, and of two Hungarian-Croatian rulers: kings Matthias Corvinus (†1490) and Louis II Jagiello (†1526).

The lists of the archbishop's belongings clearly demonstrate that at the time of his death, despite having held the highest ecclesiastical and civil ranks, Antun Vrančić was not, as we might presume, a wealthy man. After nearly half a century of a steadily evolving career in the service of Hungarian king John Zapolya and the Holy Roman Emperors Ferdinand I and Maximilian II, which included significant diplomatic missions to the Pope, various European courts and two long sojourns in Istanbul, Vrančić's possessions were, regarding the number of items as well as their total value, rather modest. As regards Vrančić's prominence from the viewpoint of the study of Renaissance Humanism, the lists of his belongings unfortunately do not mention any of the books from his library, which were also – according to his last will – left to his nephews.

The concluding part of the paper briefly points to the questions raised by the newly discovered documentary evidence in relation to the previous knowledge of Antun and Faust Vrančić. The Vrančić family belonged to the established nobility of the city of Šibenik (ruled by Venice since 1412). Their decision to pursue careers on the courts of Hungarian-

Croatian kings, and later the Holy Roman Emperors, led them to the ecclesiastical and civic honours which were unimaginable for Dalmatian patricians in their own state, i.e. the Republic of Venice. Thus, the lives of Antun and Faust Vrančić are fine examples of what has otherwise – in regard to the Croatian nobles from the lands which were endangered

and eventually conquered by the Ottomans – in sociological terms – been defined as »vertical mobility«.

Key words: archival documents, Sixteenth century, Šibenik, Vrančić (Verantius, Veranzio, Verancsics), Antun Vrančić, Faust Vrančić